

Received: 4 June 2020

Revised: 15 July 2020

Accepted: 31 July 2020

การวิเคราะห์บทเพลงที่ใช้ประกอบการเล่นคอนฟ้อนแคนของชาวไทยทรงดำ

AN ANALYSIS OF MUSIC USED IN KHAWN FAWN KHAEAN: THE PERFORMING ARTS OF THAI SONG DUM

กุลธิดา นาคะเสถียร¹Kunthida Nakhasathien¹อาทิตย์ โพธิ์ศรีทอง²Arethit Posrithong²

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการวิเคราะห์บทเพลงที่ใช้ประกอบการเล่นคอนฟ้อนแคนของชาวไทยทรงดำครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางมานุษยวิทยา โดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและศึกษาข้อมูลจากภาคสนาม นำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีชาติพันธุ์วรรณา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บทเพลงที่ใช้ประกอบการเล่นคอนฟ้อนแคนของชาวไทยทรงดำ

ผลการวิจัยพบว่า แคน เป็นเครื่องดนตรีหลักที่ใช้บรรเลงบทเพลงประกอบการเล่นคอนฟ้อนแคนของชาวไทยทรงดำ โดยจังหวะการบรรเลงบทเพลงมี 3 จังหวะ คือ แคนเดิน แคนแกน และแคนแล่น โดยบทเพลงส่วนมากอยู่ในจังหวะแคนแกน มีอัตราจังหวะเคาะอยู่ที่ 80 – 90 ครั้งต่อนาที ผลทำให้บทเพลงที่นำมาใช้ฟ้อนแคนมีท่วงทำนองต่อเนื่องกันตลอดทั้งเพลง กลุ่มเสียงที่ใช้เป็นกลุ่ม 5 เสียงและรูปแบบของบทเพลงจะมีการพัฒนาทำนองเพลงอยู่เสมอ ลักษณะของทำนองเพลงจะมีทำนองหลักเพียงทำนองเดียว แต่มีเสียงประสานขึ้นประกอบทั้งเพลง การเคลื่อนที่ของทำนองเพลงเป็นลักษณะขึ้น ๆ ลง ๆ เชื่อมโยงต่อเนื่องกัน แต่ก็ยังสามารถพบทำนองเพลงที่ไม่ต่อเนื่องกันได้ในบางจุด และสิ่งที่พบมากที่สุดก็คือกลุ่มโน้ต

¹ โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม), email: kunthida@g.swu.ac.th

¹ Srinakharinwirot University Prasanmit Demonstration School (Secondary), email: kunthida@g.swu.ac.th

² คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, email: arethit@g.swu.ac.th

² Faculty of Education, Srinakharinwirot University, email: arethit@g.swu.ac.th

ที่ใช้สำหรับการพักทำนองเพลง เพื่อช่วยให้นักดนตรีได้หยุดคิดทำนองเพลงใหม่ขึ้นมาใช้ประกอบการแสดง

คำสำคัญ: ไทยทรงดำ; ดนตรี; แคน

Abstract

The analysis of music that is used in Khawn Fawn Khaean: The performing arts of Thai Song Dum is a qualitative research employing Ethnomusicology research design to collect data from documents and fieldworks. The current study aims to present the findings based on the ethnography with the analysis of music used in Khawn Fawn Khaean: The performing arts of Thai Song Dum.

The results show that Khaean is the main music instrument for playing music in Khawn Fawn Khaean of Thai Song Dum people. Additionally, there are 3 rhythms of the music: Khaean Duen, Khaean Gan, and Khaean Lan, and most of the tapping rate in the song is about 80-90 beats per minute. As a result, the songs used in Khawn Fawn Khaean have nonstop melodies throughout the song. There are also 5 groups of musical notes and the musical pattern will continually create new melodies. In term of the melody, there is only one main melody, but there is a harmonic functioning as an overtone accompanying the main melody throughout the song. The movement of the melody is continuously orchestrated with both ascending scales and descending scales; however, the inharmonious tone can be observed in some parts of the melody. Moreover, the most important thing about music is that the musical notes arranged for the melody are paused in some parts to give a time for musicians to stop and think about new melodies to use in the performance.

Keywords: Thai Song Dum; Music; Khaean

1. บทนำ

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีวิวัฒนาการมาจากพื้นฐานของความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติและวัฒนธรรม โดยพลเมืองชาวไทยทุกกลุ่มชนสามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ด้วยกันได้อย่างสงบสุข ตามวิถีขนบธรรมเนียม ประเพณีดั้งเดิมของกลุ่มตนเองที่ได้สืบสานและสืบทอดกันมาอย่างยาวนานจากรุ่นสู่รุ่นโดยพลเมืองที่มีความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติและวัฒนธรรมที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยมีอยู่หลายกลุ่มและได้กระจายกันอยู่ตามส่วนต่าง ๆ ของประเทศไทย ซึ่งกลุ่มชนเหล่านี้ นักวิชาการมักจะเรียกว่า “กลุ่มชาติพันธุ์”

ชาติพันธุ์กลุ่มต่าง ๆ ที่ได้อาศัยอยู่ในประเทศไทยแต่ละกลุ่มนั้น ต่างก็มีขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มที่แตกต่างไปจากคนพื้นเมืองดั้งเดิม จึงทำให้ประเทศไทยเป็นดินแดนที่มีวัฒนธรรมอันหลากหลาย แต่ถึงอย่างไรก็ตาม กลุ่มชาติพันธุ์ทุก ๆ กลุ่มก็สามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมเดียวกันได้อย่างสงบสุขด้วยการยอมรับวัฒนธรรมประเพณีและเคารพในสิทธิมนุษยชนซึ่งกันและกัน ชาวไทยทรงดำหรือลาวโซ่ง คือ กลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเฉพาะตัว ซึ่งยังคงยึดถือและปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ถึงแม้ว่าวัฒนธรรมบางสิ่งบางอย่าง ได้มีการผสมกลมกลืนกับวัฒนธรรมไทยไปบ้างแล้วก็ตาม แต่ชาวไทยทรงดำส่วนใหญ่ก็ยังคงยึดถือและรักษาลักษณะทางวัฒนธรรมของตัวเองไว้อย่างเหนียวแน่น สอดคล้องกับปภานิ วิถีวัฒนา (2523, น. 17) ที่กล่าวว่า วัฒนธรรมทั้งหลายจะถูกถ่ายทอดโดยการสั่งสอนจากรุ่นสู่รุ่น และมีการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งเดิมชาวไทยทรงดำหรือลาวโซ่งนั้น เป็นชนกลุ่มน้อยที่มีชื่อเรียกกันหลากหลาย เช่น ลาวโซ่ง ลาวทรงดำ โซ่ง ไทดำ และไทยทรงดำ เป็นต้น สาเหตุที่เรียกว่า ลาวโซ่งหรือลาวทรงดำนั้น ก็เพราะคำว่า “ลาว” เป็นคำที่คนไทยทั่วไปเรียกกันจนติดปาก เพราะคนเหล่านี้ได้อพยพมาจากประเทศลาวนั่นเอง อย่างไรก็ตาม ชาวไทยทรงดำก็ถือว่าตนเองเป็นชนชาติไทยเช่นกัน จึงนิยมเรียกกลุ่มของตนเองว่า “ชาวไทยทรงดำ”

วัฒนธรรมดนตรีของชาวไทยทรงดำ ถือเป็นสิ่งที่ผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่มาช้านาน โดยสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ ประเภทที่ใช้บรรเลงเพื่อประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ (Music ritual) ซึ่งชาวไทยทรงดำทุกคนมีความเชื่อที่ว่าเสียงของดนตรีสามารถติดต่อสื่อสารกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเองให้ความเคารพบูชาได้ ส่วนอีกประเภทหนึ่งก็คือ การใช้ดนตรีบรรเลงเพื่อความบันเทิง (Music entertainment) เช่น ประเพณีการเล่นคอนฟ้อนแคน หรือการขับร้อง เป็นต้น การเล่นคอนฟ้อนแคนหรือที่คนไทยทรงดำจะเรียกกันว่า “อินกอน” เป็นประเพณีที่มีความเกี่ยวข้องกับสังคมของชาวไทยทรงดำมาตั้งแต่สมัยโบราณ โดยวัตถุประสงค์ของการเล่นคอนฟ้อนแคนก็เพื่อต้องการที่จะตอบสนองความต้องการทางสังคม คือ การทำให้เกิดความบันเทิง ความรักและความสามัคคีขึ้นในสังคม ดังนั้น การเล่นคอนฟ้อนแคน จึงมีบทบาทหน้าที่สำคัญในการสร้างบูรณาการทางสังคมและสร้างความสนุกเพลิดเพลินให้แก่คนในสังคมได้เป็นอย่างดี (อาทิศย์ โพธิ์ศรีทอง และปัญญา รุ่งเรือง, 2551, น. 106)

ประเพณีการเล่นคอนฟ้อนแคนของชาวไทยทรงดำ จะจัดขึ้นในช่วงเดือน 5 หรือในช่วงต้นเดือน เมษายนของทุกปี ตลอดทั้งเดือนหนุ่ม ๆ ในแต่ละหมู่บ้านต่างชวนกันตระเวนไปร่วมประเพณีการเล่น คอนฟ้อนแคนตามหมู่บ้านต่าง ๆ ซึ่งการไปนั้นก็มีจะมีหมอแคนตามไปด้วยเสมอ เมื่อฝ่ายชายเดินเข้าสู่ ลานหมู่บ้านของทางฝ่ายหญิงที่เรียกว่า “ช่วง” หัวหน้าฝ่ายชายซึ่งเป็นผู้สูงอายุจะเข้าไปทำการเจรจากับ หัวหน้าฝ่ายหญิงเพื่อขอร่วมการเล่นคอนหรือการโยนลูกช่วง เมื่อตกลงกันได้แล้วฝ่ายหนุ่ม ๆ ก็เริ่มตบมือขึ้น เป็นจังหวะควบคู่ไปกับการเป่าแคนของหมอแคน จากนั้นฝ่ายหญิงจะออกมาพบปะ พูดคุย ร้อง รำ โยนลูกช่วง และซบโต้ตอบกันไปมา โดยมีเนื้อความที่สื่อไปในทางการเกี้ยวพาราสีกันเป็นส่วนใหญ่ เมื่อถึงเวลาอาหารเย็น ทางฝ่ายหญิงจะเป็นผู้จัดเตรียมอาหารไว้รองรับฝ่ายชาย ส่วนในช่วงตอนกลางคืนทั้งฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย ต่างก็ชักชวนกันออกมาฟ้อนแคน และแอ่วเพลงร่วมกัน จากนั้นจึงจับคู่พูดคุยกันตามลำพังโดยไม่มีการ ล้วงเกินกันโดยเด็ดขาด (ขวัญยืน ทองดอนจุย, การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 เมษายน 2562) ตลอดระยะเวลา ของการเล่นคอนฟ้อนแคนนั้น เสียงของแคนจะทำหน้าที่ในการขับกล่อมอยู่เกือบตลอดทั้งคืน โดยจะไม่มี การใช้เครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ เข้ามาประกอบ ดังนั้น แคน จึงเป็นเครื่องดนตรีชิ้นสำคัญเพียงชิ้นเดียวที่ใช้ ในการเล่นคอนฟ้อนแคนของชาวไทยทรงดำมาโดยตลอด

สำหรับแนวคิดและวิธีการบรรเลงบทเพลงของหมอแคนประจำหมู่บ้าน ถือเป็นเรื่องที่น่าสนใจ เป็นอย่างมาก ด้วยเพราะผู้ที่ทำหน้าที่บรรเลงบทเพลงประกอบการเล่นคอนฟ้อนแคนนั้น จะต้องเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากชุมชน โดยจะต้องผ่านการฝึกฝนทักษะการปฏิบัติเครื่องดนตรี ตลอดจนมีความเชี่ยวชาญ ด้านบทเพลงที่ใช้ประกอบการแสดงในประเพณีต่าง ๆ เป็นอย่างดี และที่สำคัญจะต้องเป็นบุคคลที่มีเชื้อสาย ชาวไทยทรงดำเท่านั้น ถึงจะสามารถทำหน้าที่หมอแคนประจำหมู่บ้านได้ ทั้งนี้ ก็เพราะบทเพลงทุกบทเพลง ที่บรรเลงออกมานั้น ล้วนมีความหมายและนัยยะสำคัญที่สามารถใช้สื่อสารแทนความรู้สึกนึกคิดของกลุ่มชน ชาวไทยทรงดำด้วยกันได้ คนในสังคมเดียวกันเท่านั้น ถึงจะเข้าใจความหมายผ่านท่วงทำนองของบทเพลง เหล่านั้น ซึ่งทุกบทเพลงแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาสร้างสรรค์ทางดนตรีของบรรพชนเมื่อครั้งอดีตได้เป็น อย่างดี

อย่างไรก็ตามในทุกสังคมย่อมมีการเปลี่ยนแปลง ด้วยความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ก้าวไกล ส่งผลกระทบไปยังทุกสังคมเป็นวงกว้าง โดยเฉพาะด้านวัฒนธรรมและประเพณีของ กลุ่มชน ที่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยที่เกิดขึ้น แนวคิดของคนรุ่นใหม่มองเรื่องวัฒนธรรมและ ประเพณีเป็นเรื่องของคนรุ่นเก่า ทำให้ขาดความใส่ใจและละเอียดที่จะสานต่อและสืบทอด และหนึ่งในนั้นก็คื การเป็นหมอแคนประจำหมู่บ้านชาวไทยทรงดำ ทั้งนี้ ก็เพราะด้วยเงื่อนไขต่าง ๆ ที่เป็นข้อกำหนด รวมถึง บทเพลงที่สืบทอดจะเป็นแบบมุขปาฐะคือไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรหรือโน้ตดนตรี จึงทำให้ยาก ต่อการศึกษาและเข้าใจ ส่งผลทำให้หลายบทเพลงต้องสูญหายไปตามกาลเวลา สอดคล้องกับสนธิ สมัครการ (2538, น. 8) ที่กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรม เป็นผลที่เกิดจากสมาชิกในสังคมเกิดการ เปลี่ยนแปลงในด้านความคิด ค่านิยมและอุดมการณ์

จากที่กล่าวมาในข้างต้นจะเห็นได้ว่าวิถีชีวิตและวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชาวไทยทรงดำเป็นเรื่องที่น่าศึกษา เนื่องจากเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ยังคงยึดมั่นในวัฒนธรรมของบรรพบุรุษและมองเห็นคุณค่าแห่งภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างไม่เสื่อมคลาย โดยเฉพาะวัฒนธรรมการใช้ดนตรีบรรเลงเพื่อความบันเทิง (Music entertainment) ซึ่งถือเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญในการดำรงไว้ซึ่งความเป็นปึกแผ่นของสังคม (Social solidarity) ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะวิเคราะห์บทเพลงที่ใช้ประกอบการเล่นคอนฟ้อนแคนของชาวไทยทรงดำ เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นทางการศึกษาแก่ผู้ที่สนใจ รวมทั้งยังเป็นประโยชน์ในด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมดนตรีและการพัฒนาสังคมของชาวไทยทรงดำให้คงอยู่สืบไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บทเพลงที่ใช้ประกอบการเล่นคอนฟ้อนแคนของชาวไทยทรงดำ

3. สมมติฐานของการวิจัย

ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับบทเพลงที่ใช้ประกอบการเล่นคอนฟ้อนแคนของชาวไทยทรงดำ

4. ขอบเขตของการวิจัย

4.1 ขอบเขตพื้นที่การวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยอยู่ในเขตพื้นที่หมู่บ้านดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ด้วยเพราะหมู่บ้านแห่งนี้ ยังคงมีการสืบทอดและยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีการเล่นคอนฟ้อนแคนของชาวไทยทรงดำไว้เป็นอย่างดี

4.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยมีความประสงค์ที่จะศึกษาเฉพาะเนื้อหาที่ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ คือ การวิเคราะห์บทเพลงที่ใช้ประกอบการเล่นคอนฟ้อนแคนของชาวไทยทรงดำ โดยการวิเคราะห์รูปแบบและองค์ประกอบทางดนตรีที่พบในประเพณีการเล่นคอนฟ้อนแคนของชาวไทยทรงดำ

5. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางด้านมานุษยวิทยา (Ethnomusicological research) และนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีการชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) ซึ่งมีวิธีดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน ดังนี้

5.1 พื้นที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ หมู่บ้านดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี

5.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ ชาวบ้านและหมอแคนชาวไทยทรงดำ หมู่บ้านดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี

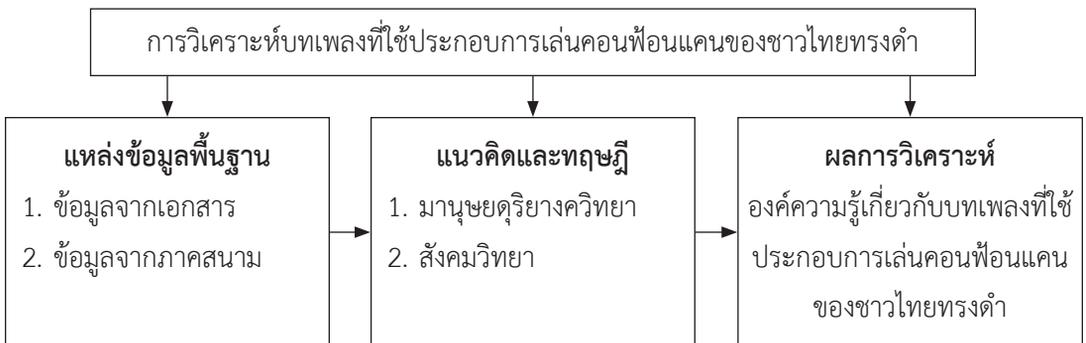
5.3 การรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยแบ่งข้อมูลที่ได้จากการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

5.3.1 ข้อมูลจากเอกสาร ผู้วิจัยทำการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย บทความและวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับชาวไทยทรงดำในเขตพื้นที่ต่าง ๆ โดยมุ่งศึกษาค้นคว้าถึงประเพณี วัฒนธรรมและการประกอบพิธีกรรมของชาวไทยทรงดำ เพื่อนำความรู้ที่ได้ไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษา วิจัยเพื่อวิเคราะห์บทเพลงที่ใช้ประกอบการเล่นคอนฟ้อนแคนของชาวไทยทรงดำ

5.3.2 ข้อมูลจากการศึกษาภาคสนาม ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากการศึกษาภาคสนาม ตามระเบียบวิธีวิจัยทางด้านมานุษยวิทยา (Ethnomusicological research) โดยเริ่มจากการเข้าไป สร้างความคุ้นเคยกับผู้นำชุมชนด้วยการแนะนำตัวเองและชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย พร้อมขอ ความร่วมมือในการเข้าไปศึกษาและเก็บข้อมูลในหมู่บ้าน โดยเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับบทเพลงที่ใช้ประกอบการ เล่นคอนฟ้อนแคนของชาวไทยทรงดำ ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย ทั้งการสังเกต แบบมีส่วนร่วม การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็น ทางการ เป็นต้น

5.4 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการต่าง ๆ มาทำการ ถอดเสียงและจัดหมวดหมู่ข้อมูล จากนั้นนำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์โดยใช้แนวคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยา และทฤษฎีทางมานุษยวิทยาใช้ในการวิเคราะห์รูปแบบและองค์ประกอบทางดนตรีที่พบในประเพณี การเล่นคอนฟ้อนแคนของชาวไทยทรงดำ จากนั้นทำการเรียบเรียงข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ โดยการเขียน บรรยายในลักษณะชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) เพื่อนำเสนอผลการวิจัยต่อไป

5.5 กรอบแนวคิดการวิจัย มีรายละเอียด (กุลธิดา นาคะเสถียร และอาทิตย์ โพธิ์ศรีทอง, ประเทศไทย, 2562) ดังนี้

6. ประโยชน์ของการวิจัย

ผลของการวิจัยครั้งนี้ จะทำให้ทราบถึงคุณลักษณะทางด้านดนตรี (Music traits) ตลอดจนบทบาท และหน้าที่ของดนตรีที่มีผลต่อสังคมชาวไทยทรงดำ ทั้งนี้ ก็เพื่อเป็นการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำให้คงอยู่และเป็นการสร้างความเข้าใจอันดีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการสร้างความสงบสุขและความมั่นคงเป็นปึกแผ่นของสังคมไทยต่อไป

7. ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ พบว่า แคน คือ เครื่องดนตรีที่มีความสำคัญและถือเป็นสัญลักษณ์ของการแสดงศิลปวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำ โดยเฉพาะประเพณีการเล่นคอนฟ้อนแคนที่ได้มีการนำแคนมาเป็นส่วนประกอบหลักและสำคัญในประเพณี โดยใช้แคนเป็นเครื่องมือในการส่งสัญญาณไปยังฝ่ายหญิงหรือเจ้าของลานข่วงเพื่อขอทำการเล่นคอนฟ้อนแคน และยังใช้แคนเพื่อบรรเลงในการฟ้อนรำหลังจากเสร็จสิ้นการเล่นคอนอีกด้วย สำหรับการวิเคราะห์บทเพลงที่ใช้ประกอบการเล่นคอนฟ้อนแคนของชาวไทยทรงดำครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้บทเพลงที่ได้ทำการสัมภาษณ์และบันทึกเสียงจากการบรรเลงของนายสามเรือง แสงอรุณ (การสื่อสารส่วนบุคคล, 10 เมษายน 2562) หมอแคนประจำหมู่บ้านดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยเพลงนี้ไม่มีชื่อเพลงแต่เป็นเพลงที่นายสามเรือง แสงอรุณ ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษและใช้บรรเลงประกอบประเพณีการเล่นคอนฟ้อนแคนมาโดยตลอด โดยสามารถวิเคราะห์รูปแบบและองค์ประกอบทางดนตรีที่พบได้ ดังนี้

7.1 สื่อสร้างเสียง (Medium)

สื่อสร้างเสียง (Medium) ที่ใช้ในการบรรเลงบทเพลงเพื่อประกอบประเพณีการเล่นคอนฟ้อนแคนของชาวไทยทรงดำก็คือ แคน โดยแคนที่นายสามเรือง แสงอรุณ ใช้อยู่เป็นประจำจะเป็นแคนแปด โดยซื้อมาจากจังหวัดนครปฐม เมื่อประมาณ 17 ปีที่แล้ว เหตุที่ใช้แคนแปดก็เพราะว่าเป็นแคนที่เป่าแล้วรู้สึกสบาย และสามารถบรรเลงเพลงได้หลากหลาย โดยเมื่อเป่าแคนประเภทนี้แล้วจะรู้สึกว่ามีลมหายใจมากกว่าแคนประเภทอื่น ๆ ซึ่งแคนเป็นเครื่องดนตรีที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะตัว คือ มีทำนอง (Melody) เสียงประสาน (Harmony) และเสียงประสานฮิน (Drone) อยู่ในตัวเอง เป็นเครื่องดนตรีในจำพวกกลุ่มเครื่องลม (Aerophone) ประเภทลิ้นอิสระ (Free reed) สามารถเป่าและดูดกระแสมผ่านลิ้นโลหะที่ฝังอยู่ในรูปากข้างลำท่อของแคนได้และทำให้เกิดเสียงได้ทั้ง 2 แบบ ซึ่งการเป่าแคนจะต้องใช้มือทั้งสองข้างประคองตัวแคนและใช้นิ้วทั้งสองนิ้วควบคุมระดับเสียงของลูกแคน ด้วยการขยับปลายนิ้วมือทั้งสองข้างปิดเปิดรูนิ้ว ซึ่งเจาะไว้ที่ส่วนเหนือเต้าของลูกแคนทุกลูก ลูกใดถูกปิดรูไว้ ลูกนั้นก็ส่งเสียงดังออกมา

7.2 จังหวะ (Rhythm) ที่ใช้ในการฟ้อนแคน มีอยู่ 3 ลักษณะ ดังนี้

7.2.1 แคนเดิน หรือ แคนย่าง คือ การบรรเลงเพลงในจังหวะที่ค่อนข้างช้า ไม่รีบร้อน โดยมีความเร็ว (Tempo) เมื่อเทียบกับเครื่องวัดอัตราจังหวะ (Metronome) จะอยู่ที่ประมาณ 60-70 ครั้งต่อนาที และมีอัตราจังหวะ (Beat) ที่สม่ำเสมอตั้งแต่ต้นจนจบเพลง ซึ่งการบรรเลงในจังหวะแคนเดินหรือแคนย่างนี้ มักจะบรรเลงในช่วงแรก ๆ ของการฟ้อนรำ โดยถือเป็นการอุ่นเครื่องและเตรียมตัวก่อนเข้าสู่ช่วงของความสนุกสนาน

7.2.2 แคนแกม คือ การบรรเลงเพลงในอัตราจังหวะที่มีความเร็วพอประมาณ โดยมีความเร็ว (Tempo) เมื่อเทียบกับเครื่องวัดอัตราจังหวะ (Metronome) จะอยู่ที่ประมาณ 80-90 ครั้งต่อนาที และมีอัตราจังหวะ (Beat) ที่สม่ำเสมอตั้งแต่ต้นจนจบเพลง เป็นอัตราจังหวะกลาง ๆ ซึ่งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงสามารถที่จะฟ้อนรำอยู่กับที่ได้ ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวชาวไทยทรงดำได้พบปะและพูดคุยกันมากยิ่งขึ้น โดยเพลงส่วนใหญ่ที่หมอแคนบรรเลงก็มักจะเป็นเพลงที่มีความไพเราะอ่อนหวานเหมาะกับการพูดคุยของหนุ่มสาว

7.2.3 แคนเล่น คือ ลักษณะการบรรเลงเพลงที่มีอัตราจังหวะค่อนข้างเร็ว โดยมีความเร็ว (Tempo) เมื่อเทียบกับเครื่องวัดอัตราจังหวะ (Metronome) จะอยู่ที่ประมาณ 100-120 ครั้งต่อนาที และมีอัตราจังหวะ (Beat) ที่สม่ำเสมอตั้งแต่ต้นจนจบเพลง มีความสนุกสนาน เหมาะสำหรับการฟ้อนเพื่อแสดงลีลาและทักษะการรำรำที่มีความสัมพันธ์กับการก้าวเท้า ทั้งนี้ก็เพราะว่าฝ่ายหญิงจะต้องพยายามปกป้องตัวเองจากฝ่ายชายที่เข้ามาเกี่ยวพาราสีในขณะที่ฟ้อนรำนั่นเอง

7.3 กลุ่มเสียงของบทเพลง (Mode)

จากการวิเคราะห์บทเพลงที่ใช้ประกอบการฟ้อนแคนครั้งนี้ ทำให้ทราบว่ากลุ่มเสียง (Mode) ที่นายสามเรื่อง แสงอรุณ ใช้บรรเลงแคนนั้นเป็นกลุ่มเสียงแบบ 5 เสียง (Pentatonic) โดยประกอบไปด้วยเสียงต่าง ๆ ดังภาพประกอบที่ 1

เร (D) มี (E) ซอล (G) ลา (A) ที (B)

ภาพที่ 1 กลุ่มเสียงแบบ 5 เสียง (อาทิตย์ โปธิ์ศรีทอง, ประเทศไทย, 2562)

7.4 ผิวพรรณของบทเพลง (Texture)

จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า ก่อนการบรรเลงเพลงทุกครั้ง นายสามเรื่อง แสงอรุณ มักจะนำขลุ่ยมาตีไว้ที่รูรับของแคนทางแพขวาในลูกแคนที่ 6 เสียงเร (D) และลูกแคนที่ 8 เสียงลา (A) อยู่เสมอ จึงส่งผลทำให้เกิดเสียงเสพหรือเสียงประสานยืน (Drone) จำนวนถึง 2 เสียง โดยมีระยะห่างกันเป็นคู่ 5 ซึ่งในขณะที่บรรเลงเพลงอยู่นั้น เสียงเสพหรือเสียงประสานยืน (Drone) ก็จะดังอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น ผิวพรรณ (Texture) ของบทเพลงนี้ จึงมีลักษณะเป็นแบบ Drone harmony คือ ลักษณะเพลงที่มีทำนองหลักเพียงทำนองเดียวแต่มีเสียงประสานยืนประกอบไปตลอดทั้งเพลง

7.5 รูปแบบของบทเพลง (Form)

จากการที่ผู้วิจัยได้ทำการถอดโน้ต (Transcript) ทำให้พบว่า รูปแบบ (Form) ของเพลงที่ใช้ประกอบการฟ้อนแคนเป็นประเภท Progressive โดยมีการพัฒนาทำนองใหม่ ๆ อยู่เสมอ และยังมีการแปรทำนองหลัก (Theme and variation) ของเพลง แต่อย่างไรก็ตามเพลงบทนี้ ยังสามารถที่จะพบกลอนเพลงหรือโครงสร้างประโยคเพลง (Phrase structures) ที่สำคัญอยู่เป็นจำนวนมาก

7.6 ท่วงทำนองของบทเพลง (Melodic contour)

เนื่องจากบทเพลงนี้ มีความยาวและมีการซ้ำทำนองกันไปมาอยู่บ่อยครั้ง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเลือกวิเคราะห์โครงสร้างประโยคเพลง (Phrase structures) ที่สำคัญเท่านั้น เนื่องจากเพลงที่ใช้ในการฟ้อนแคนของชาวไทยทรงดำ มักจะมีการซ้ำและมีความเป็นอิสระในการเลือกใช้ทำนองสูง โดยประกอบไปด้วย

ประโยคเพลง (Phrase structures) ที่ 1

โครงสร้างประโยคเพลง (Phrase structures) ที่ 1 จะทำหน้าที่เป็นบทนำ (Intro) และบทจบของเพลง โดยจะอยู่ตั้งแต่ห้องเพลงที่ 1-5 ซึ่งมีลักษณะการเคลื่อนที่ของทำนอง (Melodic contour) เป็นแบบขึ้น ๆ ลง ๆ (Undulating) และถ้ามองในลักษณะของประโยคเพลงโดยรวมแล้ว ประโยคเพลงนี้จะเป็นลักษณะการซ้ำทำนองแบบเปลี่ยนระดับเสียง (Sequence) โดยเห็นได้จากห้องเพลงที่ 3 ที่มีการซ้ำทำนองกับห้องเพลงที่ 2 และ 4

ภาพที่ 2 โครงสร้างประโยคเพลงที่ 1 (อาทิตย์ โพธิ์ศรีทอง, ประเทศไทย, 2562)

นอกจากนี้ การประสานทำนองจะสามารถพบได้ในห้องเพลงที่ 1 โดยมีโน้ตเสียงที่ (B) ทำหน้าที่ประสานทำนองหลักให้กับเสียงมี (E) ลักษณะประสานคู่ 5 โดยมีเสียงเสพหรือเสียงประสานยีน (Drone) ทำหน้าที่ประสานเสียงยีนพื้นอยู่ตลอดเวลาตามการเป่าลมเข้าออกของผู้บรรเลง

ประโยคเพลง (Phrase structures) ที่ 2

โครงสร้างประโยคเพลง (Phrase structures) ที่ 2 อยู่ในห้องเพลงที่ 15-24 โดยมีลักษณะการเคลื่อนที่ของทำนอง (Melodic contour) ทั้งแบบที่เชื่อมโยงกันต่อเนื่องกัน (Conjunctive) และแบบไม่เชื่อมโยงกัน (Disjunctive) สลับกันไป แต่ถ้ามองในลักษณะของทำนองเพลงโดยรวมแล้วประโยคเพลงที่ 2 นี้ จะมีทำนองแบบขึ้น ๆ ลง ๆ (Undulating)

นอกจากนี้ การวิเคราะห์โครงสร้างประโยคเพลง (Phrase structures) ที่ 2 ทำให้ทราบว่า ในประโยคเพลงที่ 2 จะประกอบไปด้วยประโยคเพลงย่อย (Phrase group) อยู่ 3 กลุ่ม โดยกลุ่มแรกจะอยู่ในห้องเพลงที่ 15-18 กลุ่มที่ 2 จะอยู่ในห้องเพลงที่ 19-20 และกลุ่มที่ 3 จะอยู่ในห้องเพลงที่ 21-24

การซ้ำทำนอง (Repetition)

ทำนองไม่ต่อเนื่องกัน (Disjunctive) ทำนองต่อเนื่องกัน (Conjunctive)

ภาพที่ 3 โครงสร้างประโยคเพลงที่ 2 (อาทิตย์ โพธิ์ศรีทอง, ประเทศไทย, 2562)

ประโยคเพลงย่อย (Phrase group) ที่ 1 อยู่ในห้องเพลงที่ 15-18 ซึ่งจะสังเกตเห็นได้ว่าการซ้ำทำนอง (Repetition) กันอย่างชัดเจน ซึ่งการซ้ำทำนองในลักษณะเช่นนี้ จะสามารถพบได้ในหลาย ๆ ช่วงของประโยคเพลง ซึ่งถือเป็นเรื่องปกติของผู้บรรเลง เนื่องจากการซ้ำทำนองนี้ จะเป็นการเพิ่มพื้นที่ของบทเพลงให้มีความยาวและความต่อเนื่องมากขึ้นนั่นเอง ส่วนการประสานทำนองในเพลงยังพบว่า มีการประสานทำนองของโน้ตเสียงเร (D) ในลักษณะของขั้นคู่ 8 ซึ่งถือว่าเป็นขั้นคู่เสียงที่สมบูรณ์ของแคน

การซ้ำทำนอง (Repetition)

ทำนองต่อเนื่องกัน (Conjunctive)

ภาพที่ 4 ประโยคเพลงย่อยที่ 2 (อาทิตย์ โปธีศรีทอง, ประเทศไทย, 2562)

ประโยคเพลงย่อย (Phrase group) ที่ 2 อยู่ห้องเพลงที่ 19-20 ซึ่งยังคงมีการซ้ำทำนองกันอยู่ แต่จะแตกต่างกันตรงที่โน้ตในจังหวะที่ 1 ของห้องที่ 19 และ 20 ซึ่งเป็นโน้ตคนละเสียงกันเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามโน้ตส่วนใหญ่ก็ยังคงเป็นโน้ตที่ซ้ำกันอยู่นั่นเอง นอกจากนี้ จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า กลุ่มประโยคย่อยที่ 2 นี้ เป็นกลุ่มประโยคเพลงที่ได้ทำการแปรทำนอง (Theme and Variation) มาจากกลุ่มประโยคที่ 1 โดยแปรทำนองในลักษณะของการลดจำนวนโน้ตให้สั้นลง แต่ก็ยังคงมีการใช้กลุ่มเสียงหลักเช่นเดิมอยู่

ทำนองเป็นแบบขึ้น ๆ ลง ๆ (Undulating)

การซ้ำทำนองที่ 1 (Repetition) การซ้ำทำนองที่ 2 (Repetition)

ภาพที่ 5 ประโยคเพลงย่อยที่ 3 (อาทิตย์ โปธีศรีทอง, ประเทศไทย, 2562)

ประโยคเพลงย่อย (Phrase group) ที่ 3 จะอยู่ห้องเพลงที่ 21-24 เป็นกลุ่มประโยคเพลงที่ค่อนข้างยาว เนื่องจากเป็นประโยคเพลงย่อยในช่วงสุดท้ายของประโยคเพลงใหญ่ (Phrase structures) โดยมีทำนอง (Melodic contour) เป็นแบบขึ้น ๆ ลง ๆ (Undulating) ในลักษณะเชื่อมโยงต่อเนื่องกัน (Conjunctive) และก็ยังคงมีการซ้ำทำนอง (Repetition) กันอยู่ แต่สิ่งที่น่าสนใจของกลุ่มประโยคเพลงย่อยนี้ คือ การประสานทำนองหลักของเพลง

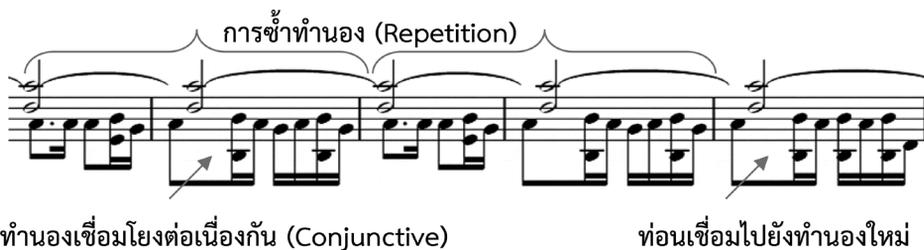

ภาพที่ 6 การประสานทำนองหลักของเพลง (อาทิตย์ โพธิ์ศรีทอง, ประเทศไทย, 2562)

โดยสังเกตเห็นได้ว่าการนำโน้ตเสียงที่ต่ำ (B) เข้ามาประสานทำนองกับเสียงที่สูง (B) ในลักษณะของชั้นคู่ 8 และมีการนำโน้ตเสียงที่สูง (B) เข้ามาประสานทำนองกับเสียงมีกลาง (E) ในลักษณะของชั้นคู่ 5 เนื่องจากแคนเป็นเครื่องดนตรีที่ต้องมีการบรรเลงเสียงในลักษณะของชั้นคู่ โดยชั้นคู่ที่สมบูรณ์ของแคนจะเป็นชั้นคู่ 8 แต่โน้ตบางตัวนั้นไม่สามารถที่จะบรรเลงเป็นชั้นคู่ 8 ได้ ดังนั้น จึงต้องมีการใช้โน้ตเสียงอื่นแทนซึ่งหมอแคนแต่ละคนก็จะมีวิธีการเลือกใช้โน้ตแทนที่ต่างกันไปตามความเหมาะสมของตนเอง แต่ที่นิยมกันมากและสามารถพบได้ทั่วไป คือ โน้ตชั้นคู่ 3 และโน้ตชั้นคู่ 5 นอกจากนี้ ถ้าหมอแคนคนใดเห็นว่า การบรรเลงแคนแบบชั้นคู่ไม่มีความไพเราะ หมอแคนคนนั้นก็อาจจะบรรเลงเสียงเดียวก็ได้ ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับหมอแคนเป็นหลัก

ประโยคเพลง (Phrase structures) ที่ 3

โครงสร้างประโยคเพลง (Phrase structures) ที่ 3 จะอยู่ห้องเพลงที่ 25-29 เป็นกลอนเพลงที่มีท่วงทำนองสั้นที่สุด แต่ก็มีความสำคัญมากที่สุดเช่นกัน เนื่องจากเป็นกลอนเพลงที่ใช้สำหรับการพักทำนองเพลงเพื่อจะนำไปสู่ท่วงทำนองใหม่ ซึ่งกลอนเพลงนี้ จะกระจายอยู่ตามส่วนต่าง ๆ ในบทเพลงที่ใช้ประกอบการฟ้อนแคน อาจจะสั้นบ้างยาวบ้างแตกต่างกันไป ทั้งนี้ก็ต้องขึ้นอยู่กับหมอแคนเป็นหลักว่าจะคิดทำนองใหม่ขึ้นมาได้ช้าหรือเร็ว

ภาพที่ 7 โครงสร้างประโยคเพลงที่ 3 (อาทิตย์ โพธิ์ศรีทอง, ประเทศไทย, 2562)

จากการสังเกตจะพบว่า ลักษณะของตัวโน้ตที่ใช้จะมีการใช้โน้ตเข้ต 1 ชั้นในอัตราจังหวะตก อยู่เสมอและมีการเคลื่อนที่ของทำนองเพลงน้อยมาก ซึ่งสิ่งนี้เองที่จะเป็นส่วนช่วยให้หมอแคนได้หยุดคิดทำนองใหม่ ๆ ขึ้นมา พร้อมทั้งสามารถที่จะบรรเลงเพลงต่อเนื่องไปได้ โดยไม่ผิดเพี้ยนกับทำนองเดิม ส่วนลักษณะการเคลื่อนที่ของทำนอง (Melodic contour) ในประโยคเพลงนี้ จะเคลื่อนที่แบบขึ้น ๆ ลง ๆ (Undulating) โดยมีทำนองเชื่อมโยงต่อเนื่องกัน (Conjunctive) และก็ยังคงมีการซ้ำทำนอง (Repetition) กันอยู่ นอกจากนี้ในการประสานทำนองก็ยังคงพบว่ามีการนำโน้ตเสียงที่ต่ำ (B) เข้าไปประสานทำนองกับเสียงที่สูง (B) ในลักษณะของขั้นคู่ 8 และมีการนำโน้ตเสียงที่สูง (B) เข้าไปประสานทำนองกับเสียงมีกลาง (E) ในลักษณะของขั้นคู่ 5 เช่นเดียวกับประโยคเพลงอื่น ๆ

ประโยคเพลง (Phrase structures) ที่ 4

โครงสร้างประโยคเพลง (Phrase structures) ที่ 4 จะอยู่ห้องเพลงที่ 36-43 โดยเป็นกลอนเพลงที่มีท่วงทำนองคล้าย ๆ กับทำนองเพลงในโครงสร้างประโยคเพลงที่ 3 และเป็นกลอนเพลงที่ใช้สำหรับการพักทำนองเพลงเพื่อจะนำไปสู่ท่วงทำนองใหม่เช่นเดียวกัน

ทำนองไม่ต่อเนื่องกัน (Disjunctive)

ภาพที่ 8 โครงสร้างประโยคเพลงที่ 4 (อาทิตย์ โพธิ์ศรีทอง, ประเทศไทย, 2562)

จุดพักทำนอง

ทำนองเชื่อมโยงต่อเนื่องกัน (Conjunctive)

ภาพที่ 9 โครงสร้างประโยคเพลงที่ 4 ห้องเพลงที่ 40-43 (อาทิตย์ โพธิ์ศรีทอง, ประเทศไทย, 2562)

จากการสังเกตจะพบว่าท่วงทำนองในท้องเพลงที่ 36-43 นี้ จะมีลักษณะการเคลื่อนที่ของทำนอง (Melodic contour) โดยรวมเป็นแบบขึ้น ๆ ลง ๆ (Undulating) โดยทำนองจะเคลื่อนที่แบบเชื่อมโยงต่อเนื่องกัน (Conjunctive) และแบบไม่เชื่อมโยงต่อเนื่องกัน (Disjunctive) ซึ่งแตกต่างกับโครงสร้างประโยคเพลงที่ 3 ที่ทำนองส่วนใหญ่มักจะเชื่อมโยงต่อเนื่องกัน (Conjunctive) นอกจากนี้ ยังพบว่ามีการซ้ำทำนอง (Repetition) ในหลาย ๆ จุด ของประโยคเพลงที่ 4 และก็ยังคงมีการประสานทำนองของโน้ตเสียงที่ต่ำ (B) เข้าไปประสานทำนองกับเสียงที่สูง (B) ในลักษณะของขั้นคู่ 8 และมีการนำโน้ตเสียงที่สูง (B) เข้าไปประสานทำนองกับเสียงที่กลาง (E) ในลักษณะของขั้นคู่ 5 เช่นเดียวกับประโยคเพลงอื่น ๆ ทั่วไป

8. การสรุปผลและการอภิปรายผล

การวิเคราะห์บทเพลงที่ใช้ประกอบการเล่นคอนฟ้อนแคนของชาวไทยทรงดำครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บทเพลงที่ใช้ประกอบการเล่นคอนฟ้อนแคนของชาวไทยทรงดำ โดยการวิเคราะห์รูปแบบและองค์ประกอบทางดนตรีที่พบจากการสัมภาษณ์และบันทึกเสียงการบรรเลงดนตรีของนายสามเรือง แสงอรุณ หมอแคนประจำหมู่บ้านดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำให้คงอยู่ต่อไป โดยจากผลการวิจัยที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น จะเห็นได้ว่าประเพณีการเล่นคอนฟ้อนแคนของชาวไทยทรงดำ เป็นประเพณีที่ได้รับการสืบทอดกันมาเป็นระยะเวลานาน และยังเป็นประเพณีที่อยู่คู่กับสังคมชาวไทยทรงดำมาโดยตลอด โดยทำหน้าที่ตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานทางด้านจิตใจทั้งในระดับตัวบุคคลและสังคม ผ่านกระบวนการกลั่นกรองมาเป็นอย่างดีจากภูมิปัญญาอันทรงคุณค่าของบรรพบุรุษ จนเป็นที่ยอมรับและสืบทอดต่อ ๆ กันมาจากรุ่นสู่รุ่น และได้กลายมาเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญประเพณีหนึ่งของชาวไทยทรงดำในปัจจุบัน

สำหรับองค์ประกอบทางดนตรีในประเพณีการเล่นคอนฟ้อนแคนของชาวไทยทรงดำนั้นพบว่า แคนเป็นเครื่องดนตรีหลักที่สำคัญที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของสังคมชาวไทยทรงดำในอดีต เพราะท่วงทำนองและความหมายที่ใช้ในการบรรเลงแคน ล้วนเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงเรื่องราวในอดีต และยังเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความมีศิลปะในด้านการแสดงของกลุ่มชาติพันธุ์ผ่านการร่ายรำประกอบเสียงแคน โดยผู้ฟ้อนชายหญิงจะมีลีลาการฟ้อนที่มีความอ่อนช้อยงดงาม เพื่อแสดงให้เห็นถึงความชำนาญในการฟ้อนรำตามแบบฉบับของชาวไทยทรงดำให้กับอีกฝ่ายหนึ่งได้เห็น ซึ่งการฟ้อนแคนจะมีลีลาการฟ้อนที่มีจังหวะแตกต่างกัน โดยแบ่งเป็น 3 จังหวะ คือ แคนเดิน หรือ แคนย่าง คืออัตราจังหวะที่ค่อนข้างช้า แคนแกม คือ อัตราจังหวะที่ไม่ช้าไม่เร็ว และแคนแล่น คือ อัตราจังหวะค่อนข้างเร็ว โดยหมอแคนมักจะบรรเลงเพลงให้อยู่ในอัตราจังหวะที่เรียกว่า “แคนแกม” เพราะเป็นจังหวะที่หนุ่มสาวชาวไทยทรงดำ สามารถแสดงลีลาการร่ายรำได้อย่างเต็มที่

อย่างไรก็ตามสถานการณ์ในปัจจุบัน การเล่นคอนฟ้อนแคนของชาวไทยทรงดำ เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมตามยุคสมัย โดยสิ่งที่เห็นได้ชัดเจนมากที่สุดก็คือ การนำเครื่องขยายเสียงเข้ามาใช้ระหว่างการบรรเลงแคน ส่งผลทำให้เสียงของแคนมีความดังมากขึ้น นอกจากนี้ ยังพบว่าในปัจจุบันหมอแคน มักนิยมนำแคนที่มีระบบเสียงแบบดนตรีตะวันตกเข้ามาใช้ในการบรรเลง เนื่องจากสามารถบรรเลงเพลงตามสมัยนิยมได้ ซึ่งจากลักษณะดังกล่าว ผู้วิจัยมีความเห็นว่าในอนาคตจะส่งผลทำให้วัฒนธรรมทางดนตรีของชาวไทยทรงดำเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เพราะหมอแคนจะไม่บรรเลงเพลงที่ได้รับการสืบทอดกันมา แต่จะไปบรรเลงเพลงตามสมัยนิยมมากขึ้น ซึ่งถ้าเหตุการณ์ดังกล่าวสืบเนื่องต่อไปในอนาคต ก็ส่งผลทำให้บทเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบประเพณีการเล่นคอนฟ้อนแคนของชาวไทยทรงดำที่สืบทอดกันมาครั้งในอดีตสูญหายไป ตามสมัยนิยมก็เป็นได้

9. ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งที่จะศึกษาเฉพาะคุณลักษณะทางดนตรีที่ใช้ในประเพณีการเล่นคอนฟ้อนแคนของชาวไทยทรงดำเพียงเท่านั้น ซึ่งผู้ที่ต้องการจะศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีการเล่นคอนฟ้อนแคนและประเพณีอื่น ๆ ของชาวไทยทรงดำ ยังสามารถทำการศึกษาวิจัยต่อไปได้ โดยเฉพาะในด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ เช่น ภาษาที่ใช้ในบทขับความ การแต่งกายในแต่ละช่วงอายุของชาวไทยทรงดำ พิธีกรรมหรือพิธีเสนต่าง ๆ วงดนตรีที่ใช้ประกอบในพิธีเสน และลักษณะการฟ้อนรำประกอบเสียงแคน เป็นต้น ทั้งนี้ก็เพราะว่าชาวไทยทรงดำเป็นกลุ่มชนที่มีอยู่เป็นจำนวนมากและกระจายกันอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย โดยชาวไทยทรงดำเหล่านี้ ยังคงมีการยึดถือและรักษาวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดั้งเดิมต่าง ๆ ของตนเองไว้ได้เป็นอย่างดี

10. รายการอ้างอิง

- ปหาณี ฐิติวัฒนา. (2523). *สังคมวิทยา*. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- สนธิ สมัครการ. (2538). *การเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรมกับการพัฒนาสังคม* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริมเอกสารทางวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- อาทิตย์ โพธิ์ศรีทอง, และปัญญา รุ่งเรือง. (2551). ดนตรีเพื่อการเล่นคอนฟ้อนแคนของชาวไทยทรงดำ. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 34(1), 105-117.